

روابط اجتماعی در اسلام

به ضمیمه چند رساله دیگر

علامه سید محمد حسین طباطبائی

ترجمه: محمد جواد حجتی کرمانی

به کوشش: سید هادی خسروشاهی

موضوع:

اجتماعی: ۱۷ (سیاسی - اجتماعی: ۱۹۳)

گروه مخاطب:

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول):

۱۶۸۳

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ):

۳۷۰۹

کتاب‌های علامه طباطبائی ۹ /

طباطبائی، محمد حسین، (۱۲۸۱ - ۱۳۶۰).

روابط اجتماعی در اسلام به ضمیمه چند رساله دیگر / سید محمد حسین طباطبائی؛ ترجمه محمد جنود حاجتی کرمانی؛ به کوشش سید هادی خسروشاهی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۷.

[۲۲۰] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۱۶۸۳. کتاب‌های علامه طباطبائی: ۹) (اجتماعی: ۱۷. سیاسی - اجتماعی: ۱۹۳)

ISBN 978 - 964 - 09 - 0014 - 7 - ۲۳۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

Allameh Sayyid Muhammad-Husayn Tabataba'i.

ص. ع. به انگلیسی:

Social Relations in Islam And Some Other Treatises

چند رساله ضمیمه شده به متن ترجمه بخشی برگزیده از تفسیر المیزان است.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

تمایه.

۱. اسلام - مجموعه‌ها. ۲. اسلام و اجتماع. ۳. روابط اجتماعی - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۴. تفسیر شیعه - قرن ۱۴. ۵. قرآن - تشابهات و محکمات. ۶. جبر و اختیار. الف. حاجتی کرمانی، محمد جنود، (۱۳۱۱) - ب. خسروشاهی، هادی، ۱۳۱۷ - مصحح. ج. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. د. عنوان. ه. عنوان: المیزان فی تفسیر القرآن. فارسی. برگزیده. و. فهرست: کتاب‌های علامه طباطبائی: ۹.

۲۹۷/۰۸

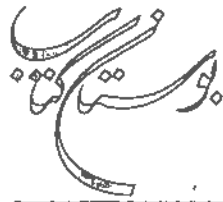
BP ۲/۶ / ط ۲

ش. ۹.

[۲۹۷/۲۸۳]

[BP ۲۳۰ / ط ۹]

۱۳۸۷

روابط اجتماعی در اسلام به ضمیمه چند رساله دیگر

- نویسنده: علامه سید محمد حسین طباطبائی
- ترجمه: محمد جواد حجتی کرمانی • به کوشش: سید هادی خسروشاهی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)
- لیوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب • نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۷
- شمارگان: ۲۰۰۰ • بهار ۳۳۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

۸۷، ۱، ۳

- ✓ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفایه)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۲۲۱۵۵ - ۷، نمابر: ۷۷۲۲۱۵۲، تلفن پخش: ۷۷۲۲۲۲۶
- ✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (مرحله ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب یا همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ✓ فروشگاه شماره ۲: تهران، خ فلسطین جنوبی، دست چپ کوچه دوم (پشن)، تلفن: ۶۶۴۶۰۷۳۵
- ✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان وهوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ✓ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ✓ فروشگاه شماره ۶ (ویژه جوانان): قم، ابتدای خیابان شهدا، تلفن: ۷۷۳۹۲۱۰
- ✓ پخش پکتا (پخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ حافظ، فرسیده، به چهارراه کالج، پش کوچه پاشاد، تلفن: ۸۸۹۲۰۳۰۳
- ✓ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (ضمیمه برگ نظرخواهی آثار انتهای کتاب)

پست الکترونیک: [E-mail:info@bustaneketab.com](mailto:info@bustaneketab.com)

دریافت پیام کوتاه (SMS): ۱۰۰۲۱۵۵

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

<http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سرویراستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: محمد اسماعیل انصاری • چکیده هری: سهیله خاتمی • چکیده انگلیسی: مریم خاتمی • فیبا: مصطفی محفوظی • اصلاحات حقوق نگاری، نمایه ساز و صفحه آرا: احمد مؤتمنی • نمونه خوانی: شکر الله آقازاد و ابوالفضل سلیمانی • کنترل نمونه خوانی: محمد جواد مصطفوی • بازخوانی نهایی متن: بیژن سهرابی • کنترل فنی صفحه آرای: سید رضا موسوی منش • طراح جلد: مسعود نمجایی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی • آماده سازی: حمید رضا تیموری • سفارشات چاپ: امیر حسین مقدم منش و سایر همکاران • امور چاپ: علی عزیزاده، مجید مهدوی و سایر همکاران لیوگرافی، چاپ و صحافی.
- رئیس مؤسسه
- سید محمد کاظم شمسی

فهرست مطالب

در باره این کتاب (سید هادی خسروشاهی).....	۹
چگونه این ترجمه انجام شد؟ (محمد جواد حجتی کرمانی).....	۲۱
اسلام چگونه جامعه می‌سازد؟.....	۲۳
۱. دین فطری و اجتماعی.....	۲۳
۲. جامعه بالاتر از فرد.....	۲۴
۳. زیربنا و مصالح ساختمانی جامعه اسلامی.....	۲۵
۴. استقلال جامعه.....	۲۶
۵. حافظ بنیان جامعه.....	۲۹
۶. پیشرفت مدنیت و ثبوت دین.....	۳۰
۷. تحول و تکاملی در کجاست؟.....	۳۱
۸. اسلام نقطه تکامل را در بطن جامعه منعقد می‌کند.....	۳۴
۹. مقایسه‌ای از جامعه اسلامی و دنیای متمدن.....	۳۸

۱. روابط اجتماعی در اسلام

فصل اول: انسان و جامعه گرانی.....	۴۸
فصل دوم: انسان و رشد جامعه گرانی او.....	۵۰

فصل سوم: توجه خاص اسلام به جامعه	۵۴
فصل چهارم: اسلام بین فرد و جامعه رابطه حقیقی قائل است	۵۷
فصل پنجم: آیا روش اجتماعی اسلام ثابت و قابل اجراست؟	۶۳
پرسش و پاسخ	۶۳
فصل ششم: پایه تکوین و زندگی اجتماعی اسلامی چیست؟	۸۲
اشکال	۸۶
جواب	۸۶
فصل هفتم: منطق تعقل و منطق احساس	۹۳
فصل هشتم: این که آدمی اجر را از خدا بخواهد و از	۹۹
فصل نهم: معنای «آزادی» در اسلام چیست؟	۱۰۲
فصل دهم: راه تحول و تکامل در جامعه اسلامی چیست؟	۱۰۷
فصل یازدهم: آیا قانون اسلام می تواند سعادت زندگی کنونی را تضمین کند؟	۱۱۲
فصل دوازدهم: پیشوای اسلامی کیست؟ و سیره او چیست؟	۱۱۶
فصل سیزدهم: حد و مرز مملکت اسلامی کجاست؟	۱۲۳
فصل چهاردهم: اسلام در تمام شئون خود، اجتماعی است	۱۲۶
فصل پانزدهم: دین حق، سرانجام در سراسر جهان پیروز خواهد شد	۱۴۰

۲. جبر و تفویض از نظر قرآن، روایات و فلسفه

یادداشت مترجم	۱۴۷
یادآوری	۱۵۱
۱. جبر و تفویض از نظر قرآن	۱۵۲
۲. جبر و تفویض از نظر روایات	۱۵۸
۳. جبر و تفویض از نظر فلسفه	۱۶۷

۱۶۸	تقسیم افعال به «اضطراری» و «ارادی»
۱۶۹	تقسیم افعال ارادی به «اختیاری» و «جبری»
۱۷۵	پرسش از استاد:
۱۷۵	پاسخ به خط استاد:

۳. معجزه

۱۷۹	معجزه
۱۸۰	معجزه از نظر قرآن
۱۸۱	۱. قرآن قانون «علیت عمومی» را تصدیق می‌کند
۱۸۲	۲. قرآن اثبات «خارق عادت» می‌کند

۴. تقلید و پیروی از خرافات

۱۸۹	تقلید و پیروی از خرافات
۱۸۹	سخن قرآن

۵. محکم، متشابه و تأویل در قرآن

۱۹۹	درباره این بحث
۲۰۰	محکم، متشابه و تأویل در قرآن
۲۰۰	سخن قرآن
۲۰۰	معنای لغوی کلمات
۲۰۱	اصطلاح محکم و متشابه در قرآن
۲۰۳	آیات متشابه دلالت بر مراد دارد
۲۰۴	چرا بعضی آیات متشابه است؟

پیروی از آیات متشابه ۲۰۶

تاویل چیست؟ ۲۰۶

چند استشهد از قرآن ۲۰۹

اعلام ۲۱۵

دربارهٔ این کتاب

... در سال ۱۳۷۷ هـ. ق، یعنی بیش از پنجاه سال پیش که در مسجد مدرسه حجتیه قم، در حوزه درس تفسیری استاد علامه سید محمد حسین طباطبائی حضور می‌یافتم، گاهی در کنار برادر عزیز و ارجمند، حجة الاسلام والمسلمین حضرت آقای شیخ محمد جواد حجتی کرمانی می‌نشستم که اخوت و رفاقت ما نیز از همان زمان‌ها - نیم قرن پیش - آغاز و به یاری حق، چون الهی و معنوی بود، هم‌چنان ادامه و استمرار یافته است....

اغلب شاگردان درس تفسیر استاد، از جمله حضرت آقای حجتی کرمانی - و خود حقیر - بحث‌های ایشان را «تقریر» می‌کردیم که هم «تمرین عملی» تألیف و نویسندگی بود و هم «قید علم» بود که به موقع لزوم، به آن مراجعه شود....

تقریرات متفرقه من از درس تفسیر استاد علامه، مانند بخشی از مباحث فقه و اصول اساتید معظم دیگر، هم‌چنان به طور مخطوط در کتاب‌خانه حقیر محفوظ است و تقریرات تفسیری جناب حجتی نیز در مجموعه‌ای مخطوط و ۸۰۰ صفحه‌ای، تحت عنوان: اشعة القرآن در مکتبه ایشان محفوظ است.

وقتی قرار شد مجموعه آثار علامه طباطبائی، تنظیم و تنقیح و چاپ شود، برای کسب «اجازه» نشر رساله: «روابط اجتماعی در اسلام» - ترجمه ایشان - به منزلشان رفتم و در آن دیدار، معلوم شد که مجموعه مخطوط تقریرات تفسیری علامه از

حوادث دهر، در امان مانده است. ایشان یادآور شد که حقیر در همان زمان تنظیم «اشعة القرآن»، حاشیه‌ای نیز بر یکی از مباحث آن نوشته‌ام و علامه طباطبائی هم در مورد دیگری، با خط خود پاسخ سؤال یا اشکال آقای حجتی را داده‌اند، این بحث خاص، در مورد جبر و تفویض از دیدگاه قرآن، حدیث و فلسفه بود و من پیشنهاد کردم که آقای حجتی اجازه دهند که این بحث را ضمیمه روابط اجتماعی در اسلام منتشر سازیم، و دو سه بحث دیگری را هم که باز ایشان ترجمه نموده و من در مجله «مجموعه حکمت» چاپ قم - در دوره سردبیری آن - منتشر ساختم، بر آن اضافه کنیم تا استفاده از آنها عام گردد، به ویژه که تقریرات اصلی - با عنوان «اشعة القرآن» هنوز چاپ نشده است.

پیشنهاد این جانب به لطف ایشان، مورد پذیرش واقع شد و من، تنها نسخه تقریرات ۸۰۰ صفحه‌ای را با خود بردم و از باب احتیاط! و برای محفوظ ماندن تنها نسخه کتاب، خود رساله «جبر و تفویض» را کپی گرفتم که ضمیمه این رساله شود.

طبق معمول، ایشان، خواستار «ویرایش» و «تطبیق» با بحث جبر و تفویض منتشر شده در «المیزان» شدند... و این امر، که بسیار به جا و حق ایشان بود، در شش نوبت! انجام گرفت و در نوبت هفتم! دیگر رساله را به ایشان مرجوع نکردم و چون برای پی‌گیری امر به شهادت خود آقای حجتی حقیر بیش از یکصد بار - بدون مبالغه و با حذف ارقام تماس‌های تلفنی ناموفق! - در منزل، دفتر مطالعات، مؤسسه اطلاعات، حضوراً و بعد: شفاهاً و کتباً و از طریق «نمابر» پی‌گیر موضوع بوده‌ام و ترسیدم که ویرایش هفتم! باعث تأخیر یک‌ساله دیگر گردد.

با این باور که اصولاً دقت و تعمق در خلق یک اثر، امری بسیار نیک و ارزنده و قابل تقدیر است، ولی اگر این دقت باعث تأخیر غیر متعارف امر شود، بی تردید باید از آن خود داری ورزید! و گرنه تغییرات سلیقه‌ای با توجه به نقص بشر، تکرار خواهد شد!

من در این رابطه، خدمت برادرم آقای حجتی در «یادداشت نمایی» نوشتم: عماد الدین اصفهانی متوفای ۵۹۷ هـ می گوید: «انسان، امروز نامه - یا کتابی - می نویسد و فردای همان روز می گوید: اگر این جمله تغییر یابد بهتر خواهد بود و اگر چیزی چنین افزوده شود جلوه بیشتری خواهد داشت و اگر این را مقدم بداریم، بسیار به جا خواهد بود و اگر آن یکی را حذف کنیم زیباتر خواهد گشت و این، از بزرگ ترین عبرت هاست و دلیل چیرگی نقص بر همه افراد بشر است»^۱

به هر حال این بود که «روابط اجتماعی در اسلام» را همراه «جبر و تفویض» و سه بحث مفید دیگر به دست چاپ سپردیم و امیدواریم که نواقص احتمالی را به حساب ما بگذارید، به امید آن که ایشان در صورت لزوم، اصلاحات احتمالی را برای چاپ بعدی منظور دارند و یا آن که با توجه به این نکته که وجود ناقص بهتر از عدم است، علاوه بر این رساله، بقیه بحث های «اشعة القرآن» را هم، با مروری اجمالی و ویرایشی کوتاه، به دست چاپ بسپارند.

گفتمنی است که بحث جبر و تفویض، به شهادت پاورقی خود علامه طباطبائی، مورد مطالعه و مذاقه ایشان قرار گرفته و اکنون برای نخستین بار چاپ می شود که در واقع گامی مثبت در راستای نشر فرهنگ و معارف قرآنی است.

برای «مستند» سازی بیشتر، این کارها را انجام داده ایم: ۱. تصویر دست خط علامه که به عنوان تقریظ، بر «اشعة القرآن» نوشته اند، ۲. آوردن کپی اصل صفحه ای را که حقیر در سر درس استاد بر آن «حاشیه» زده ام، ۳. صفحه آخر رساله را هم که شامل دست خط علامه فقید، در توضیح اشکال جناب حجتی است، عیناً آورده ایم تا ارزش و اهمیت این رساله نیز روشن تر گردد.

۱. انی رأیت انه لایکتب انسان کتاباً فی یومه الا قال فی غده لو کان غیر هذا لکان احسن و لو زید کذا. لکان یستحسن و لو قدم هذا لکان افضل و لو ترک هذا لکان اجمل و هذا من اعظم العبر و هو دلیل علی استیلاء النقص علی جملة البشر.

جنبہ برقی دین، ایمان و کمال برقی و تقویٰ از کتاب فقہ اسلامی

سید احمد علی صاحب دکنی در معنی ۵۰۰۰ مصنف را گویند که در

لفظ در بیان دولت نظم در کتاب فقه این کتاب را که در آیه

لفظ در بیان دواست نظم در آفاق علم این کتاب را آگاهانه از روی

در این قسم بنده ام گفته ام در حق تعالی و در حق خودی بده

جلد ۱۰، مجموعہ اول، اردو میں تصنیف اور تالیف کے بارے میں ایک جامع کتاب

عاجت مہاراجہ صاحبہ

از صدای تو دانا (خبر رسد) سفت دارم که نفس زلف مندا را که بعدی

کتابخانه ملی ایران

ایہی فرمایا کہ میں اس کو دیکھتا ہوں تاکہ وہ اپنے گناہوں سے توبہ کرے

نہایت سے یہ سید ہرگز نہ ہوگا، نہ ایک ہرگز نہ

در گنجینه آرد که گشته با صد و بیستم خرد و بیست

از کجایه دریا این صحرای بی نظیر است آمدنم
در صحرای بی نظیر

هو

[۱] جناب آقای حجتی

این، بار دوم است که موفق به مطالعه قسمتی از کتاب اشعة القرآن شدم. لو لا این که اطناب در مدح و تمجید هر چیزی عادتاً موضوع را کوچک تر نشان داده و گاهی نیز به مطلب جنبه شاعرانه می دهد. حسن انتخاب و تألیف و شیوایی لفظ در مسائل، بیان و سهولت نظم و توانایی قلم، این کتاب را تا اندازه ای که می توانستم می ستودم، گذشته از این در حقیقت معرف هر اثری خود وی بوده و در هر حال جلوه وجودی اش ارزش حقیقی او را بی این که نیازی به آرایش و پیرایش داشته باشد به ثبوت خواهد رسانید.

«حاجت مشاطه نیست حسن خداداد را»

از خدای توانا - عزّه اسمہ - مسئلت دارم که نفس شریف جناب عالی را که چندی است با نیتی پاک و تلاشی خستگی ناپذیر، مانند پروانه گرد این نور تابناک آسمانی (قرآن کریم) دور می زند، هر لحظه نیروی تازه تری بخشیده و به حقایقی رهبری فرماید که سال ها و قرن هاست قافله افکار اهل بحث را از مسیر خود به دور انداخته و به پیمودن بی راه های تنگ و تاریک پرداخته اند.

هرگز نباید تردید کرد که تا با خدا باشیم خدا با ماست و دست او بالاتر از همه دست هاست. ان تنصروا الله ینصرکم و یثبت اقدامکم.

و السلام علیکم و رحمة الله و بركاته

محمد حسین طباطبائی

[۲] ... بنابراین خداوند هرگونه تصرفی را که بخواهد حق دارد انجام دهد، بدون آن که سزاوار ملامت باشد، چون کسی مستحق نکوهش است که تصرفی انجام دهد که مالک آن نباشد.^۱

۱. این مطلب باید در پاورقی روشن شود که مقصود استاد بزرگ این نیست که خداوند وعده هایی را که داده است، نقض کرده و مثلاً کافر را به بهشت و مسلمان را به جهنم می برد و کسی هم حق اعتراض ندارد. زیرا این مسئله، عقلاً و شرعاً امکان پذیر نیست، پس مقصود مؤلف - چنان که در بحث تفسیر خود فرمودند - این است که ما نمی توانیم از خدا سلب قدرت کنیم و بگوییم چون خداوند وعده داده، دیگر چاره و مغزی ندارد و باید بدون چون و چرا آن را اجرا کند، البته وعده و وعیدی که خدا داده است حتمی الوقوع بوده و تغییرناپذیر است، پس بحث می رود بر سر مسئله «اقتدار» و «عدم اقتدار خدا» نه «اعمال آن».

توضیح بیشتر را حق است که عزیز برادر آقای محمد جواد حجینی - دام عزه - بنویسند.

مسجد حجتیه - قبل از تفسیر آقای طباطبائی

۱۳۷۷/۸/۲۰ هـ.ق

سید هادی خسروشاهی

حیر و تفیر نفس از نظر فلسفه

حیر و تفیر نفس از نظر فلسفه
 در این باب که افعال با عقل تا آنکه اشتباه دارند و که معلوم شود این است ضروری
 و وجودی است، مثل سایر موجودات که نحو و حیرت، عقل تا آنکه خود، هستند) هاگونه
 است پس هم بعضی اجزای تحت تا ششم مثل این نظر شده است. و این
 معلوم شد که این نیست، و بعوضه، امکان است، پس، و شک فعلی از افعال، و این
 علت تا آنکه ضروری خود، ضروری الوجود باشد، باعث نیست که طایف فعلی باشد
 بنظر دیگر، ممکن نباشد، زیرا بر دو قسم است، است و همانطور که گذشت
 با هم منافات ندارند، بنابراین، آنچه مبین عصر حاضر اظهاری است، آنکه
 حیر، سراسر نظام طبیعت را فرا گرفته و انکار افعال کرده است، چه
 باطل است، بلکه حق است که حوادث، بالسنه، عقل تا آنکه خود واجب
 الوجود و بالسنه برآورد اجزاء عقل، ممکن الوجودند. و همین، ملاک
 در اعمال و افعال این است، چه آنکه نباشی آن، در همه اشکالهای
 عملی، بر سه سر امید، تعلیم و تربیت و امثال آنهاست. (با توجه به اینکه)
 معنی ندارد، و اجابات و ضروریات نیستی تربیت و تعلیم بوده و در آنها
 رکون برها و باشد. و هو ظاهر (۱) پایان بحث حیر و تفیر از نظر

اینجا کلام است و بزرگ و پان می یابد. ولی بالاخره، بنظر میرسد که هنوز جای این است که
 باید در نظر داشتن عدم امکان تخلف اراده الهی، و با فرض تعلق اراده -
 الهی بفعل عین و لو، با جمیع شرائط وجودی، بالاخره، آیا ممکن است فعل
 در خارج، تحقق پیدا کند؟ مسلماً با این حساب، غیر دلی حکم است
 حیرت با عقل پیدا کند، در انصافیت، باید گفت، نسبت به یک
 امر اعتباری است و باید این سخن را در افعالیت میگویند، که آیا
 از واقعاً، بالاخره، ممکن است که این معصیت فلاحتی، و بیایم بگیرد؟ و باید
 در صورتیکه، حیرت معنی شده، محمد و زید و غیره، اما حیرت دیگر، مستلزم
 (از این کلام، اندر ترجم، دلیل بر عدم فهم مطالبه است) فی البدیهه ۲۲، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹
 محمد و احمد

[۳] پرسش از استاد: «... این جا کلام استاد بزرگ پایان می‌یابد، ولی بالاخره، به نظر می‌رسد که هنوز جای این سؤال است که با در نظر داشتن عدم امکان تخلف اراده الهی و با فرض تعلق اراده الهی به فعل عبد و لو با جمیع شرایط وجودی، بالاخره آیا ممکن است فلان فعل در خارج تحقق پیدا نکند؟ مسلماً با این حساب، خیر؛ ولی ممکن است سخن از «نسبت به فاعل» به میدان آید؛ در این صورت باید گفت: نسبت، یک امر «اعتباری» است و ما در این جا سخن از «واقعیات» می‌گفتیم که: آیا واقعا بالاخره ممکن است فلان معصیت انجام نگیرد؟ و آیا در صورتی که جواب منفی باشد به محذور دیگران - اما به صورت دیگر - مبتلا نشده‌ایم؟ (اگر این کلام از مترجم، دلیل بر عدم فهم مطالب استاد نباشد).

فی ليلة ۲۲ جمادی الثانی ۱۳۷۷ هـ ق
محمد جواد حجتی کرمانی

پاسخ به خط استاد علامه طباطبائی:

«اثر یک مرکب خارجی چنان که نسبت به مجموع مرکب دارد، هم چنین به هر یک از اجزا نیز دارد و هر دو نسبت حقیقی هستند نه اعتباری، در صورتی که نسبت فعل به انسان که جزء علت تامه است امکانی بوده باشد، حقیقی نیز هست، دیگر در ثبوت اختیار نباید تردید داشت».

... در مورد داستان ترجمه و نشر رساله «روابط اجتماعی در اسلام» که با توجه به نیاز زمان و پیشنهاد این جانب در نیم قرن پیش، توسط برادر عزیزم آقای حاجتی کرمانی انجام شده است، اشاره به این نکته ضروری است که پس از پایان ترجمه این رساله، ایشان به زندان ده ساله! نظام طاغوتی رفت و این جانب که در مؤسسه انتشارات بعثت - با همکاری سخنور نامی مرحوم فخرالدین حجازی - تأسیس کرده بودیم و تقریباً مسئول اصلی بخش علمی و انتخاب کتاب‌ها برای چاپ بودم، آن را به دست چاپ سپردم و البته برادر ایشان، مرحوم علی حاجتی کرمانی نیز، پی‌گیر امر بود و در تسریع کار ویرایشی آن اهتمام ورزید و در واقع با همکاری ایشان کتاب منتشر گردید و مورد استقبال نسل جوان و دانشجویان مسلمان قرار گرفت.

رساله روابط اجتماعی از آن تاریخ به بعد، بارها و بارها توسط ناشرین مختلف و متعددی تجدید چاپ شده که اغلب حق اخلاقی مراعات نظر مترجم محترم را مراعات نکرده و موجب رنجش خاطر ایشان شده‌اند که در این باره در مقدمه کوتاه خود، اشارتی دارند....

به هر صورت خوشحالم که این اثر پر ارزش علامه طباطبائی نیز به ضمیمه چند رساله دیگر، در ضمن مجموعه آثار علامه طباطبائی پس از بازبینی کامل، چاپ و در اختیار عموم علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

مرحوم علامه طباطبائی، درباره رساله روابط اجتماعی در اسلام در تقریظ واره‌ای، چنین نوشته‌اند:

بسمه تعالی

کتاب شریف روابط اجتماعی در اسلام که دانشمند ارجمند جناب آقای محمد جواد حاجتی کرمانی - دامت تأییداته - در تقریر بخشی از مقاصد اجتماعی آیین مقدس اسلام و به عنوان ترجمه قسمتی از تفسیر المیزان با قلم روان و توانای خود

نگاشته و مطالب آن را با فکر نیرومند و رسا و بیان زیبا و شیوای خود تحریر نموده است، حقاً سزاوار هرگونه اعجاب و تحسین و در خور تمجید و تقدیر می باشد.

امید است که برای طبقه متفکر و علاقه‌مندان ذخایر معارف عالیه اسلامی، مورد مطالعه و مایه و مبدأ افکار تازه عمیق‌تر و دقیق‌تر گردد....

قم - محمد حسین طباطبائی

xxx

... بدین ترتیب کتاب روابط اجتماعی در اسلام و رساله‌های: «جبر و تفویض»، «معجزه»، «تقلید و پیروی از خرافات» و: «محکم و متشابه و تأویل در قرآن» که جملگی از مرحوم استاد علامه طباطبائی، با تقریر و ترجمه و تحریر برادر عزیز حضرت آقای محمد جواد حجتی کرمانی است. با تنقیح و تنظیم و تبویب جدید، تقدیم علاقه‌مندان می گردد.

تهران - ۳ شعبان المعظم ۱۴۲۸ هـ

۸۷/۵/۱۵

سید هادی خسروشاهی